

Za pravdivý obraz biskupa Vojtaššáka

Spišská diecéza reaguje na tvrdenia riaditeľa historického archívu sekcie pre vzťahy so štátmi Štátneho sekretariátu Svätej Stolice Johana Ickxa, ktorý vo svojej knihe *Pio XII e gli Ebrei. L'archivista del Vaticano rivela finalmente il ruolo del Papa Pacelli durante la seconda guerra mondiale* uvádza viaceré nepravdivé tvrdenia, týkajúce sa osoby Božieho sluhu biskupa Jána Vojtaššáka. Toto stanovisko, vychádzajúce z hlbšieho poznania archívnych prameňov, vyvracia tieto tvrdenia. Ordinár Spišskej diecézy Mons. Ján Kuboš krátko po vydaní knihy J. Ickxa písomne reagoval proti chybám a jednostranným interpretáciám, ktoré obsahuje a svoje námietky poslal autorovi knihy Johanovi Ickxovi, jeho nadriadeným na Štátnom sekretariáte Svätej Stolice, prefektovi Kongregácie pre Kauzy svätých v Ríme a teraz chce informovať slovenskú verejnosť, aby sa ďalej nešírili jednostranné a skreslené informácie týkajúce sa tak dôležitého a zložitého historického obdobia slovenských dejín a samozrejme aj osoby Božieho sluhu biskupa Jána Vojtaššáka.

Námietky voči tvrdeniam Johana Ickxa sú uvedené v plnom znení:

S veľkým záujmom sme si v denníku *L'Osservatore Romano* prečítali recenziu novej knihy, ktorá vyšla začiatkom roku 2021 s názvom: **Pius XII. a židia** s podtitulom *vatikánsky archivár konečne odhaľuje úlohu pápeža Pacelliho počas Druhej svetovej vojny* (Johan Ickx: *Pio XII e gli Ebrei. L'archivista del Vaticano rivela finalmente il ruolo del Papa Pacelli durante la seconda guerra mondiale*). Knihu zostavil Johann Ickx, historik a archivár, riaditeľ historického archívu sekcie pre vzťahy so štátmi Štátneho sekretariátu Svätej Stolice. Recenzia nesie názov: **Shoah. Pravda o PIOVI XII. je zdokumentovaná** (*Shoah. È in una lista la verità su Pio XII* di Mimmo Muolo, 26 gennaio 2021).

Po prečítaní prvej kapitoly, ktorú autor venuje Slovensku, sme zostali prekvapení z tvrdení, ktoré autor používa vo vzťahu k Božiemu sluhovi biskupovi Jánovi Vojtaššákovi. Tieto tvrdenia sú neobjektívne a nepravdivé. Očierňujú dobré meno (*buona fama*) tohto biskupa mučeníka, muža Cirkvi, ktorý celý svoj život bol verný Bohu, Cirkvi, Svätému Otcovi a Pravde. Vojtaššák patrí k najznámejším symbolom trpiacej Cirkvi na Slovensku v rokoch komunistickej vlády (1948 – 1989). V roku 1950 bol zatknutý komunistickou tajnou políciou a v roku 1951 odsúdený na 24 rokov väzenia. Väznený a internovaný bol do svojej smrti v roku 1965. Ako ironicky v súvislosti s vyššie povedaným potom vyznieva pomenovanie recenzie v *L'Osservatore Romano*. Cieľom autora bolo nepochybne vyzdvihnúť osobnosť pápeža Pia XII., ale za cenu úplnej dehonestácie osobnosti biskupa Jána

Vojtaššáka. Takýto pohľad je účelový a neobjektívny. Aktuálne prebieha rímska fáza blahorečenia biskupa Vojtaššáka a nielen veriaci na Slovensku, ale aj mnohí ľudia žijúci v zahraničí, sa modlia za jeho blahorečenie.

V celej časti venovanej Slovensku sú nepresnosti, ktoré by si vyžadovali vypracovanie rozsiahlej kritickej štúdie. V tomto texte sa obmedzíme na niektoré najkrikľavejšie chyby a nedostatky. Autor Johann Ickx nepozná dobre moderné slovenské dejiny, ktoré prešli búrlivým vývojom. Slovensko bolo najprv do roku súčasťou Uhorska, potom Československa a v roku 1939 pod tlakom nacistického Nemecka vyhlásilo samostatnosť, aby sa v roku 1945 opäť stalo súčasťou Československa a v roku 1993 opäť osamostatnilo. Pre historika i archivára je nevyhnutné poznať základné historické reálie a ich pozadie, osobitne v období rokov 1939-1945. Na tomto mieste sa budeme vyjadrovať hlavne k nepravdivým a subjektívnym tvrdeniam o Božom sluhovi biskupovi Jánovi Vojtaššákovi.

Práca Johanna Ickxa je založená na historických prameňoch. Preto skôr, ako začneme reagovať na konkrétne vyjadrenia v jeho práci, je potrebné povedať si niečo o **kritike historického prameňa**. Historik a archivár pri svojej práci pracuje s písomnými prameňmi, pritom je nevyhnutné, aby dodržiaval zásady kritiky prameňa. V diele sa používajú písomné pramene vatikánskej proveniencie. Tieto pramene – diplomatické správy *chargé d'affaires* Svätej stolice na Slovensku Giuseppe Burzia, analýzy, stanoviská a poznámky Luigiho Maglioneho, Domenica Tardiniho a iných vatikánskych diplomatov, ktoré prichádzali zo Slovenska, sú cenným historickým prameňom. Vyjadrujú stanovisko popredných činiteľov vatikánskej diplomacie k realite Slovenska v rokoch 1940 – 1945. Pri hodnotení týchto prameňov je však potrebné uvedomiť si, že sami osebe majú obmedzenú hodnotu. Zachytávajú často subjektívne pohľady a stanoviská, ktoré sa formovali na základe získaných informácií z rôznych i neoverených zdrojov. Ich skutočná hodnota sa môže ukázať iba uplatnením dôslednej historickej kritiky, a to porovnávaním s inými historickými prameňmi domácej slovenskej proveniencie, ale aj s inými prameňmi, ktoré sa viažu k tomuto obdobiu a krajine. Dôležité je aj poznanie základnej historickej literatúry o Slovensku v rokoch 1939 – 1945. Iba takéto porovnanie môže viesť k objektívnym záverom. Pri nerešpektovaní tohto princípu hrozí účelový postup, manipulácia a subjektivismus.

Na tomto mieste je potrebné poukázať na konkrétne chyby, ktorých sa autor dopustil. Autorov text sa vyznačuje terminologickou neujasnenosťou. Takéto zjednodušenie nutne musí viesť k skresleným hodnoteniam a záverom. Autor v súvislosti s dianím na Slovensku mieša termíny nacionalizmus,

nacizmus, fašizmus. Pritom nedostatočne rozlišuje medzi tým, čo bolo v Nemecku a tým, čo bolo na Slovensku. Na Slovensku môžeme hovoriť o kolaborácii s nacistickým Nemeckom, o špecifickom modeli ktorý existoval aj v iných krajinách ako Maďarsko, Bulharsko, Rumunsko, Chorvátsko. Na Slovensku po Mníchovskej konferencii roku 1938 prevzala moc Hlinkova slovenská ľudová strana. Zaviedla autoritatívny systém. V tejto starane prebiehal vnútorný zápas medzi radikálnym pronacistickým krídlom (V. Tuka, A. Mach) a umierneným krídlom (J. Tiso, M. Sokol, J. Sivák). Tiso ako reprezentant umierneného krídla mal najväčšiu autoritu a bol garanciou, že vývoj nepovedie k podobným excesom ako v Rumunsku a Chorvátsku. Archívne pramene potvrdzujú, že z Tisa ako kňaza na čele spriateleneho štátu neboli nadšení v nacistickom Nemecku a pochopiteľne nebola nadšená Svätá stolica. Vzhľadom na situáciu to pre Nemecko bolo dočasné riešenie, ktoré zaručovalo akú-takú stabilitu pomerov na Slovensku pri zachovaní dominantného vplyvu. Je známe, že umiernená skupina musela čeliť pokusom radikálnej pronacistickej skupiny vyvolať zmenu pomerov aj pomocou puču.

Salzburské rokovania nemeckých a slovenských predstaviteľov z júla roku 1940 nemožno označiť za novú dohodu, ako tvrdí autor, ale za diktát zo strany nacistického Nemecka proti Slovensku. Pod hrubým nátlakom Joachima von Ribbentropa a Adolfa Hitlera sa dosiahla rekonštrukcia slovenskej vlády. Vypadol z nej minister zahraničných vecí a vnútra Ferdinand Ďurčanský. Jeho rezorty si rozdelili V. Tuka – ministerstvo zahraničných vecí a Alexander Mach – ministerstvo vnútra. Dôvodom bola snaha Ďurčanského o tajné spojenie s Veľkou Britániou a jeho ilúzia o väčšej miere nezávislosti Slovenska od Nemecka. Ďurčanský nepatril medzi otvorených odporcov nacizmu, ako tvrdí autor. Nacistické Nemecko považoval za garanta slovenskej samostatnosti, preto sa v roku 1939 usiloval dosiahnuť samostatnosť Slovenska s pomocou Nemecka. Je známe, že ešte v roku 1938 sľuboval na Slovensku zaviesť podobné protižidovské zákony ako v Nemecku a práve v jeho kancelárii sa rodili osnovy prvých slovenských protižidovských zákonných noriem. Neskôr s pokračujúcou vojnou videl nebezpečenstvo pre Slovensko z výlučného spojenia s Nemeckom, preto svoj kurz korigoval a stal sa pre nemeckých nacistov neprijateľný.

Autor sa o G. Burziovi vyjadruje v superlatívoch ako o veľmi svedomitom úradníkovi, ktorý zozbieral veľmi spoľahlivé informácie. Faktom je, že Burzio nebol dostatočne znalý slovenských pomerov. Bol síce v rokoch 1935 – 1938 sekretárom nunciatúry v Prahe, ale ani raz nenavštívil Slovensko, hoci na to mal veľa možností. Jeho správy zo Slovenska v čase, keď tu pôsobil ako *chargé d'affaires* Svätej stolice v rokoch 1940-1945, neboli vždy presné, na čo

upozornil sekretár Kongregácie pre mimoriadne cirkevné záležitosti Domenico Tardini. Navyše periodicita Burziových diplomatických správ zo Slovenska bola nízka.

Po vyhlásení samostatnosti v roku 1939 Slovensko nemalo vlastné štátne inštitúcie – ministerstvá, úrady. Všetko sa muselo veľmi rýchlo vytvárať. Jednou z nových inštitúcií nového štátu bola Štátna rada. Práve v súvislosti s menovaním biskupa J. Vojtaššáka do Štátnej rady autor uvádza viacero skreslených tvrdení, ktoré vyplývajú z nedostatočnej znalosti problematiky. Štátna rada nebola najvyšší legislatívny orgán na Slovensku, ako to tvrdí autor. Najvyšším legislatívnym orgánom bol Snem Slovenskej republiky. Úlohou Štátnej rady ako ústavného orgánu bolo zistiť, či nastala skutočnosť, keď prezident republiky nemôže ďalej vykonávať svoju funkciu, mohla dať podnet na trestné stíhanie prezidenta a členov vlády, zostavovať kandidátku pre voľby do snemu a na návrh predsedníctva snemu rozhodovať o odobratí poslaneckého mandátu. Garanciou jej vážnosti mali byť všeobecne známe osobnosti – predsedovia celonárodných spolkov (napríklad Jozef Škultéty predseda Matice slovenskej, Ján Pöstényi katolícky kňaz, predseda Spolku sv. Vojtecha, Ján Vojtaššák katolícky biskup, Bohuslav Klimo generálny dozorca evanjelickej cirkvi). Štátna rada bola papierová inštitúcia s pasívnym členstvom. Členstvo v nej bolo čestné a nehonorované. Jej jedinou skutočnou činnosťou bolo vypočítať si referáty z rôznych oblastí spoločenského života a dávať odporúčanie prezidentovi a vláde, týkajúce sa osnov zákonov. Návrhy a uznesenia Štátnej rady k vypočutým referátom a odporúčania boli nezáväzné. Politické a mocenské orgány Slovenskej republiky ich nerešpektovali. Autor tvrdí, že traja katolícki kňazi, ktorí sa dostali do Štátnej rady (J. Vojtaššák, Andrej Marsina, Ján Pöstényi) boli sympatizantmi nacizmu. Toto tvrdenie nezodpovedá skutočnosti. Pokiaľ ide o Vojtaššáka, autor cielene podsúva čitateľom, že bol sympatizantom nacizmu, dokonca že sa jasne obrátil proti kresťanským princípom lásky a spravodlivosti. Pritom Vojtaššák ani iní slovenskí biskupi nemali s nacizmom nič spoločné. Vojtaššák v novinovom článku Modla národnosti otvorene odmietol ideológiu nacizmu ešte v roku 1933, keď sa tento v Nemecku dostal k moci. Predvídal v ňom, že na modlu nemeckej národnosti sa blíži Boží trest. Nacistickú náuku označil za pohanskú a satanskú. V roku 1941 odmietol, aby boli pohreby príslušníkov nemeckej nacistickej strany súčasne aj s náboženskými obradmi. Skutočnosť, že na Slovensku sa klérus zapájal do politiky, nebola iba slovenským špecifikom. Korene boli hlbšie a katolíckych kňazov v politike bolo možné nájsť aj v iných krajinách strednej Európy. V Maďarsku boli aj počas druhej svetovej vojny členmi hornej komory parlamentu arcibiskupi a biskupi, pritom išlo o najvyšší legislatívny orgán štátu.

Znamená to, že v porovnaní so Štátnou radou na Slovensku horná komora maďarského parlamentu mala kompetenciu prijímať zákony.

Z nesprávnej interpretácie miesta Štátnej rady v politickom systéme vojnového Slovenska, vychádza aj skreslené hodnotenie Vojtaššákovho pôsobenia v nej. Biskup Vojtaššák nebol politik a o členstvo v Štátnej rade sa neuchádzal z vlastnej iniciatívy a vôle. Hlinkova slovenská ľudová strana sa obrátila na slovenský biskupský zbor, aby určil biskupa, ktorý by v Štátnej rade reprezentoval Rímskokatolícku cirkev. Biskupský zbor nominoval J. Vojtaššáka ako najmladšieho sídelného biskupa. Dôvodom jeho menovania bol najmä vek – išlo o najmladšieho sídelného biskupa na Slovensku. Autor stavia na tvrdení, že Vojtaššák najprv arogantne prijal členstvo v Štátnej rade a až potom sa obrátil so žiadosťou o súhlas s vykonávaním tejto funkcie na Svätú stolicu. Dospel k záveru, že Vojtaššák klamal. Malo ísť o vopred premyslenú akciu, ktorou by postavil Vatikán chrbtom k múru, aby vydal písomný súhlas, ktorý by mohli využiť nacisti a fašisti. Je to vážne obvinenie. Ide však skôr o smelú, ale veľmi účelovú dedukciu autora. Vojtaššák nemal s politickou funkciou v predchádzajúcom období nijaké skúsenosti. Bol všeobecne známy ako priamy a čestný človek, ktorý sa neuchyľoval k intrigám a už vôbec nie smerom k Svätej stolici. Vojtaššák sa najprv obrátil so žiadosťou o schválenie členstva v Štátnej rade na G. Burzia, aby ju tlmočil Svätej stolici. Pritom je dôležité, že Vojtaššák sám prišiel s touto iniciatívou a uvedomoval si určitú zodpovednosť, ktorá z tejto čestnej funkcie môže vyplývať. Podrobne to zaznamenal Burzio vo svojej správe zo 7. augusta 1940: „Trattasi di un posto onorevole che però nelle attuali circostanze potrebbe comportare una certa responsabilità politica et morale; **perció Vescovo Scepusio prega informarne Santa Sede per ottenere, se del caso, relativo benessere** (Ide o čestnú funkciu, ale za súčasnej situácie by mohla znamenať určitú politickú a morálnu zodpovednosť; preto ma spišský biskup prosí, aby som o tom informoval Svätú Stolicu, a aby dostal, ak je potrebné, príslušný súhlas).“ Z Burziovej správy nevyplýva, kedy sa stretol s Vojtaššákom, teda kedy mu Vojtaššák osobne tlmočil svoju žiadosť. Mohlo to byť ešte pred jeho oficiálnym menovaním za člena Štátnej rady, alebo najneskôr 6. augusta 1940, keď sa konala ustanovujúca schôdza Štátnej rady. Okolnosti menovania biskupa Vojtaššáka za člena Štátnej rady nie je možné presne zrekonštruovať, lebo bola zničená väčšina archívnych zdrojov, ktorá by nám dala presnejšiu odpoveď.

Faktom ostáva, že Vojtaššák neporušil platné zásady kánonického práva. Ak by jeho konanie bolo motivované klamstvom alebo inými nečestnými pohnútkami, pápež mal možnosť dať mu to jasne na vedomie a prípadne mu členstvo v Štátnej rade nepovoliť, vo vážnejšom prípade aj zbaviť úradu

biskupa. Svätá stolica si správne uvedomila zodpovednosť, ktorá vyplývala z akejkolvek politickej funkcie počas vojny. Svoje obavy dala biskupovi Vojtaššákovi najavo. Napriek tomu biskup Vojtaššák od Svätej stolice dostal súhlas na členstvo v Štátnej rade, aj keď nie bezvýhradný. Tento súhlas dostal nielen v roku 1940, ale aj v roku 1943. Ďalej autor neoprávnené vytýka Vojtaššákovi, že vo svojej písomnej žiadosti o súhlas so zastávaním členstva v Štátnej rade z 13. augusta 1940 sa nezmienil o fakte, že členovia Štátnej rady boli neprestajne povolaní hlasovať v prospech konkrétnych opatrení proti Židom. V skutočnosti Štátna rada nebola oprávnená prijímať a ani neprijímala rozhodnutia, ktoré sa týkali konkrétnych opatrení, namierených proti Židom. To bola právomoc vlády a parlamentu.

Čo sa týka interpretovania diplomatickej reči Pia XII., autor tu prezentuje svoje chybné a zavádzajúce dedukcie. Ak by bol postoj Svätého Otca naozaj úplne odmietavý, nepochybne by to dal biskupovi Vojtaššákovi vedieť slovami, ktoré sú známe z korešpondencie Svätej Stolice: "Non si concede il benestare... (Neudeľuje sa súhlas...)" alebo "la Santa Sede sarrebbe del parere contrario...(Svätá Stolica by bola opačného názoru...)". Biskup Ján Vojtaššák bol Slovan, syn slovenského národa, ktorý mal doslova vrodenuú bezpodmienečnú úctu a poslušnosť voči Svätému Otcovi. Jeho eklesiálny duch sa ešte umocnil prijatím biskupskej služby. Bol to biskup, ktorý si veľa vytrpel, lebo bol verný Cirkvi a Svätému Otcovi. "Sentire cum Ecclesia" bolo jeho bytím. Neskôr ho ten istý pápež Pius XII. zvažoval menovať za arcibiskupa.

Vo svojej knihe Ickx prichádza k uzáveru, že biskup Vojtaššák sa mal spontánne zrieknuť svojej funkcie. Pápež Pius XII. vyjadril svoj postoj k Vojtaššákovmu členstvu v Štátnej rade pred Tardinim spôsobom, že to nevidí bez obavy. To však neznamená, že bol kategoricky proti. Inak by sa jednoznačne vyjadril proti členstvu Vojtaššáka. Preto konklúzie autora, že biskup Vojtaššák sa mal spontánne zrieknuť funkcie v pokornej poslušnosti, jednoznačne nevyplývajú z danej situácie.

Autor vykresľuje údajný „spravodlivý hnev“ G. Burzia namierený proti niektorým predstaviteľom slovenského episkopátu, ktorí prijali funkcie a tým umožnili, aby sa začali deportácie Židov. Pritom ani jeden z biskupov neprijal funkciu, ktorá by umožnila začatie deportácií Židov. Autorovi zrejme nie je známe, že **deportácie Židov zo Slovenska sa začali 25. 3. 1942 bez predchádzajúceho prijatia zákona, ktorý by ich umožňoval**. Išlo teda o nezákonný postup, za ktorým stála radikálna pronacistická skupina politikov, vedená V. Tukom a A. Machom. Biskup Vojtaššák zaujal v otázke postavenia Židov spoločné stanovisko s ostatnými slovenskými katolíckymi biskupmi v memorande vláde zo 7. 10. 1941 po vydaní tzv. Židovského kódexu, vládneho nariadenia č. 198/1941 Sl. z. o právnom postavení Židov. Dôvodom bola

skutočnosť, že židovský kódex definoval pojem Žid podľa rasových kritérií. Začiatkom marca 1942 presiakli správy o pripravovanej deportácii Židov zo Slovenska. Otázka deportácií Židov sa dostala prvý raz do Štátnej rady dňa 6. 3. 1942, keď V. Tuka oznámil verdikt, že Židia budú vyst'ahovaní zo Slovenska a akcia sa začne ešte v marci. Priestor na diskusiu k Tukovmu vyjadreniu nebol. 12. 3. 1942 slovenskí katolícki biskupi, vrátane J. Vojtaššáka, napísali memorandum vláde, kde sa zasadili, aby Židia neboli deportovaní, ale aby ostali na Slovensku. Napriek týmto protestom sa deportácie začali 25. 3. 1942 pod heslom osídľovacej akcie. Deportovaní strácali slovenské štátne občianstvo a majetok. O deportáciách sa podrobne hovorilo na zasadnutí Štátnej rady 26. 3. 1942, teda deň po ich začatí. Predseda kultúrnej komisie Štátnej rady katolícky kňaz Ján Pöstényi potom predniesol návrh člena Štátnej rady Jána Balka vo veci vyst'ahovania Židov zo Slovenska, ktorý odmietal deportácie z etických, právnych a hospodárskych dôvodov. Tento Balkom vypracovaný návrh mala Štátna rada predložiť prezidentovi J. Tisovi a vláde. To, že sa Balkov návrh mohol predniesť v pléne, bolo aj zásluhou J. Vojtaššáka, ktorý sa o to zasadil. Traja katolícki kňazi prítomní v Štátnej rade J. Vojtaššák, J. P. Pöstényi a A. Marsina podľa svedectva J. Balka podporili jeho návrh. Postoj Vojtaššáka teda nemožno pokladať za úplne pasívny, ako tvrdí autor, vychádzajúci jednostranne iba zo správy G. Burzia, ktorý sa opieral o informácie získané od jedného bližšie nemenovaného informátora.

Autor prináša ďalšie tvrdenia Burzia ohľadne biskupa Jána Vojtaššáka. Táto informácia sa zakladá na subjektívnom presvedčení Burzia, nie na objektívnom posúdení postoja biskupa Vojtaššáka. Burzio túto správu získal od nemenovaného kňaza, čo sponchybňuje jej autentickosť a objektivitu.

Autor konštatuje údajnú ultranacionalistickú intoleranciu biskupa J. Vojtaššáka voči poľským kňazom, pričom sa opäť opiera iba o jeden zdroj – správu G. Buzia. Práve tu sa zrejme skrýva jeden z hlavných dôvodov, prečo Burzio vnímal Vojtaššáka tak negatívne. Burzio u Vojtaššáka intervenoval za poľských kňazov, aby mohli ďalej pôsobiť na Slovensku. Na Burzia určite zle zapôsobil fakt, že mu Vojtaššák nevyhovel. Zrejme neuznal, alebo si nedal vysvetliť Vojtaššákove argumenty v otázke poľských kňazov. Kauza poľských kňazov priamo súvisela s územnými zmenami medzi Poľskom a Slovenskom. Územie severného Spiša a hornej Oravy s 25 obcami a slovenským obyvateľstvom bolo na základe rozhodnutia mierovej konferencie v Paríži pririeknuté Poľsku. Stalo sa to napriek tomu, že pred rokom 1918 bolo integrálnou súčasťou slovenského územia v rámci Uhorska. Tento stav trval do roku 1938, keď po uzavretí Mníchovskej dohody boli k Poľsku pričlenené ďalšie slovenské územia. V roku 1939 po vojenskej porážke Poľska Nemeckom boli slovenské územia, stratené v rokoch 1920 a 1938, pririeknuté Slovensku.

Slovenské farnosti na dotknutom území patrili pôvodne do Spišskej diecézy, no v roku 1925 boli rozhodnutím Svätej stolice včlenené do Krakovskej arcidiecézy. Biskup Wojtaššák sa zasadzoval o to, aby boli tieto farnosti prevedené naspäť pod jurisdikciu Spišskej diecézy. Svätá stolica 17. 9. a 22. 9. 1939 rozhodla o zverení týchto území Spišskej diecéze do dočasnej správy. Poľskí kňazi, ktorí ostali na svojich farách, dostali od spišského biskupstva dotazník s otázkami, či chcú ostať pôsobiť a či chcú pôsobiť po slovensky v škole a v kostole, či sú ochotní zložiť sľub vernosti Slovenskej republike. Poľskí kňazi si skôr, ako odpovedali, vyžiadali pokyny z krakovského arcibiskupstva. Väčšinou sa odmietli naučiť po slovensky, odmietli odísť na iné farnosti v Spišskej diecéze alebo inde a až na výnimky odmietli zložiť sľub vernosti štátu. Najmä sľub vernosti štátu bol pre kňaza dôležitý preto, lebo na Slovensku mal cirkevný sobáš aj štátnu platnosť a nemohol ho vykonávať cudzí štátny príslušník. Biskup Wojtaššák začal odvolávať tých kňazov, ktorých odpovede v dotazníku boli negatívne. Do 30. 6. 1940 im vypovedal duchovnú službu s tým, aby sa vrátili do Krakovskej arcidiecézy. Na ich miesta vymenoval iných farárov. Okresný úrad v Spišskej Starej Vsi poľským kňazom v septembri 1940 prikázal opustiť miesta pobytu s tým, že sa môžu presťahovať kdekoľvek inde na Slovensku s výnimkou územia, ktoré Slovensko získalo od Poľska. Poľskí kňazi s týmto riešením neboli spokojní. Na radu krakovského arcibiskupa trvali na tom, aby mohli ostať na svojich miestach a žiadali o podporu biskupa Wojtaššáka. V prípade odstraňovania poľských kňazov z ich farností nešlo o iniciatívu biskupa Wojtaššáka, ale o konflikt so štátnym zákonodarstvom. Krakovský arcibiskup Adam Sapieha požadoval od týchto kňazov, aby ostali vo svojich farnostiach a spišský biskup Wojtaššák tlačенý štátnou správou bol nútený odvolať ich z ich farností. Podobnú situáciu v roku 1938 po zabratí slovenského územia riešil poľský štát jednoduchým vysťahovaním slovenských kňazov z ich farností. Wojtaššák bol zo strany štátnej bezpečnosti obvinený, že niektorí poľskí kňazi ostali na svojich miestach. G. Burzio bol informovaný o kauze poľských kňazov a zdá sa, že sa stotožnil s ich postojom a sympatizoval s nimi. Netreba tu zabúdať na skutočnosť, že Burzio predtým, ako odišiel na Slovensko, pôsobil v rokoch 1938 – 1940 ako vyslanec v Litve. Ľahšie sa preto stotožnil s poľským a nie so slovenským pohľadom na vec a nepochopil Wojtaššáka.

Pokračujúc v používaní tendenčných uzáverov sa autor vyjadruje o Wojtaššákovom antisemitizme. Pritom hrá na emócie. Jeho výpad proti Wojtaššákovi nekorešponduje plne so správou Burzia. Aj Burziov postoj by sa dal podrobiť kritike. Wojtaššákov pohľad na Židov bol predkoncilový. V nijakom prípade ho však nemožno pokladať za antisemitu, ktorý by

podporoval rasové zákonodarstvo. Pravdou je, že za prenasledovaných Židov intervenoval, pomáhal im vybavovať výnimky, ktoré ich chránili pred rasovým zákonodarstvom a deportáciou. Podpísal všetky memorandá biskupov a pastierske listy, ktoré sa Židov zastávali. Keď dostal začiatkom marca 1943 anonymnú písomnú správu o tom, že deportovaní Židia sú hromadne vraždení, dal to vedieť ministrovi vnútra A. Machovi, aby urobil nápravu, teda aby sa v deportáciách nepokračovalo.

Ďalej autor prezentuje nepodložené tvrdenie, že slovenskí biskupi boli rozdelení na sympatizantov nacizmu a jeho odporcov. Slovenský episkopát zaujímal spoločné stanoviská k rôznym problémom. Pritom treba autorovi pripomenúť, že takéto stanovisko zaujal aj k otázke zmiešaných manželstiev v memorande k spomenutému vládnemu nariadeniu č. 198/1941 Sl. z. Memorandum slovenských biskupov zo 7. októbra 1941 zamerané proti tomuto nariadeniu bolo adresované predsedovi vlády. Podpísali ho všetci slovenskí katolícki biskupi. Toto memorandum odsúdilo rasizmus ako vieroučný blud. Ide o unikátny spoločný postoj episkopátu v celej Európe kontrolovanej nacistickým Nemeckom.

Čo sa týka slovenských biskupov, autor ďalej uvádza, že v lone slovenského episkopátu rástli napätia medzi podporovateľmi Tisa a nacistov na jednej strane a tých, ktorí považovali za netolerovateľné ich názory a vyhlásenia a uvádza príklad kňaza Karola Körpera. Toto tvrdenie autora nemá reálny základ. Existovala rôznosť v názoroch a taktike postupu voči vláde, ale žiaden z biskupov nepodporoval nacistov. V zásade sa biskupi vždy zhodli, o čom svedčia ich kritické listy a memorandá zasielané na adresu vlády a prezidenta v rokoch 1940 – 1944. Je nepochopiteľné, prečo autor uvádza kňaza Körpera, keď predtým píše o biskupoch.

Autor uvádza, že slovenskí biskupi vo februári 1943 sa neostali len nečinne prizerať a zastali sa pokrstených Židov. Toto tvrdenie nie je presné. Slovenskí biskupi sa pokúsili už v apríli 1942 vydať stanovisko k otázke zhoršujúceho sa postavenia Židov na Slovensku. Toto stanovisko nedovolila vydať cenzúra, ktorá z neho žiadala vynechať dve vety. Nakoniec vyšiel nepodpísaný článok pod názvom Katolíckej verejnosti 26. apríla 1942 v Katolíckych novinách, ale bez dvoch viet, ktoré sa zastávali Židov. Išlo o tieto vety: „... a neprestaneme žiadať, aby boli oslobodení spod ustanovení Židovského kódexu a aby neboli odvedení zo Slovenska.“ a „Nemožno teda súhlasiť, ba načim pozdvihnúť varovný hlas proti takým opatreniam, ktoré násilne siahajú na súkromný čestne nadobudnutý majetok jednotlivca alebo

navždy násilne trhajú rodinné zväzky.“ Biskup J. Vojtaššák dal uverejniť text aj s inkriminovanými dvomi vetami, teda bez zásahov cenzúry v diecéznom obežníku spišského biskupstva s pokynom, aby sa toto vyhlásenie čítalo z kazateľnic hneď po obdržaní obežníka. Biskup Vojtaššák bol jediným spomedzi iných biskupov, ktorý uverejnil vo svojom diecéznom obežníku celý necenzurovaný text vyhlásenia o Židoch. Pokiaľ ide o pastiersky list z roku 1943, nezastal sa iba pokrstených Židov, ale všetkých aj nepokrstených Židov na Slovensku.

Pri dobrej vôli autor knihy Johan Ickx mal možnosť preštudovať si vyššie uvedené skutočnosti. Istotne meno Božieho sluhu biskupa Jána Vojtaššáka mu nie je neznáme. Stretol sa s ním už roku 2016, keď sa aktívne zúčastnil medzinárodnej konferencie v Benátkach, na ktorej sa rozprávalo o mučeníkoch stredo-východnej Európy a o východnej politike Pia XII. Z tejto konferencie bol publikovaný dvojjazyčný slovensko-taliansky zborník. Podrobne sa mohol s problematikou oboznámiť aj v súvislosti s odblokovaním kauzy blahorečenia, o ktorej 19. 1. 2019 rozhodol Kongres Kongregácie pre Kauzy svätých, a potom zaslal svoje rozhodnutie na Štátny sekretariát spolu so žiadosťou o odblokovanie. Táto žiadosť obsahovala štúdie, ktoré sa okrem iného detailne týkali fungovania Štátnej rady a aktivity Božieho sluhu biskupa Jána Vojtaššáka v nej. Po preskúmaní celej veci Štátny Sekretariát rozhodol o odblokovaní kauzy blahorečenia.

Cieľom každej kauzy blahorečenia je, podobne ako pri každom procese, nájsť pravdu o živote kandidáta na blahorečenie. Aktuálne prebieha rímska fáza blahorečenia tohto slovenského biskupa, mučeníka a svedka viery. Dňa 13. februára sme si pripomenuli 100. výročie biskupskej vysviacky J. Vojtaššáka. Pri tejto príležitosti sa čítal pastiersky list slovenských biskupov, kde je okrem iného napísané: *„Dôvera vložená do nových biskupov bola v nasledujúcich rokoch v celom rozsahu naplnená. Stali sa nielen správcami, ale predovšetkým otcami zvereného ľudu. Ich plné nasadenie za dobro veriacich bolo cítiť v mnohých oblastiach života, no najmä v duchovnej oblasti. Očividne nastala obroda náboženského života ... Budovanie duchovných a hmotných hodnôt prinieslo bohaté ovocie. Už po uplynutí niekoľkých rokov a z mnohých ďalších žila Cirkev nasledujúce desaťročia, ba žije až doteraz. Ich náboženské úsilie bolo, žiaľ, najmä u Božieho služobníka Jána Vojtaššáka poznačené neprajnosťou zo strany nastupujúceho ateistického režimu, nespravodlivým súdom a dlhým väzením“.* To všetko ukazuje na jednu veľmi dôležitú vec (dimostra un fatto): proces blahorečenia Božieho sluhu biskupa Jána Vojtaššáka nie je iba lokálnou záležitosťou Spišskej diecézy, v ktorej ako biskup pôsobil, ale aj celého Slovenska. Jeho *fama di santitá* presahuje hranice Slovenska. Sú

veľmi početné mimoriadne uzdravenia obsiahnuté v súkromných modlitbách na jeho príhovor.

Názov knihy J. Ickxa určite upúta čitateľa. Je však otázne, či uspokojí jeho právo dozvedieť sa objektívnejšie informácie o zložitej dobe v dejinách Cirkvi. Skôr naopak, viac zastre pravdu. Neposlúži Piovi XII., ani miestnym cirkvám. Autorove texty sú tendenčné a touto tendenciou zámerne poškodzuje dobré meno a povest' Božieho sluhu biskupa Jána Vojtaššáka, ako aj priebeh jeho kauzy blahorečenia.

Svätý Ján Pavol II. počas návštevy Slovenska v roku 1995 vyzval Spišskú diecézu, aby sa začal kánonický proces blahorečenia biskupa Vojtaššáka. Nech Boh naplní túto jeho výzvu a vyslyší modlitby slovenského ľudu.

Poznajte pravdu a pravda Vás vyslobodí....

Stanovisko vychádza z materiálov, spracovaných členmi Historickej komisie v procese blahorečenia Božieho sluhu biskupa Jána Vojtaššáka.

Mons. Ján Kuboš, administrátor Spišskej diecézy

Mons. Viliam Judák, nitriansky biskup

Mons. Cyril Vasil', apoštolský administrátor Košickej eparchie

Peter Jurčaga, postulátor Kauzy blahorečenia Božieho sluhu biskupa Jána Vojtaššáka